

LIMBAJUL IMAGINILOR ONIRICE ÎN POEZIA LUI LEONID DIMOV

Eugenia CIUMAȘU

Doctorandă, Școala Doctorală Științe Umaniste și ale Educației, specialitatea: Literatura română, Universitatea de Stat din Moldova. Profesoară de limbă și literatură română, grad didactic doi, IP Gimnaziul Vălcineț.

Domenii de interes: istoria literaturii, teoria literaturii, studii culturale, didactica disciplinei Limba și literatura română.

Limbaajul imaginilor onirice în poezia lui Leonid Dimov

Rezumat. Mulți fie nu pătrund natura creației lui Leonid Dimov, fie o înțeleg superficial, nerecunoscându-i originalitatea și tratându-l ca pe un poet controversat. Cu toate acestea, toți sunt fascinați de poeziile sale și îl admiră pe creator, întrucât lumea poemelor lui este pătrunsă de un desen abstract, de un telecolaj cu noi convenții ludice, transmutat dintr-un alt real. Nici visul, nici realitatea nu sunt concrete, ci abstracte, făurite după un cod enigmatic și ispititor. Poezia lui Dimov este seducătoare, pentru că un cititor nu poate rezista unui creator liber. Onirismul leagă creatorul și lectorul său printr-o promisiune euristică. Pentru Leonid Dimov poezia se naște din încheierea unui pact între poezie și viață, între poezie și lume. Poetul distruge lumea pre-poetică și edifică o lume nouă, onirică, locuind în ea ca un demon ciudat, și proiectându-și imaginea de artist în tot felul de reprezentanți alegorici: bufonul, saltimbancul, jonglerul, giuvaierul ș.a.m.d. Dimov a abordat visul luat ca model abstract și nu ca sursă de creație, conducându-se după o poezie neo-onirică. Creând vise, autorul cuprinde întreg existențialul, pătrunzând el însuși în aceste lumi născocite, străine, chiar neomenești.

Cuvinte-cheie: imagini onirice, limbaj artistic, barocul românesc.

The Language of Oneiric Images in the Poetry of Leonid Dimov

Abstract. Many either do not understand the nature of Dimov's creation, or understand it superficially, not recognizing his originality and treating him as a controversial poet. However, everyone is fascinated by his poems and admires the creator, as the world of his poems is permeated by an abstract drawing, a telecollage with new playful conventions, transmuted from another reality. Neither the dream nor the reality is concrete, but abstract, made according to an enigmatic and tempting code. Dimov's poetry is seductive, because a reader cannot resist a free creator. Oneirism binds its creator and lecturer through a heuristic promise. For Leonid Dimov, poetry is born from the conclusion of a pact between poetry and life, between poetry and the world. The poet destroys the pre-poetic world and builds a new, dreamlike world, living in it like a strange demon, and projecting his image as an artist in all kinds of allegorical representatives: the jester, the acrobat, the juggler, the jeweler, etc. Dimov approached the dream taken as an abstract model and not as a source of creation, following a neo-oneiric poetics. By creating dreams, the author encompasses the whole of existence, entering these invented, alien, even inhuman worlds.

Keywords: oneiric images, artistic language, Romanian baroque.

În anul 1968, grupul onirismului estetic românesc (Dumitru Țepeneag, Leonid Dimov, Virgil Mazilescu, Vintilă Ivănceanu, Iulian Neacșu, Daniel Turcea, Florin Gabrea, Emil Brumaru, Sorin Titel, Virgil Tănase) a fost interzis și scos din legalitate de către cenzură ca fiind periculos. Drept consecință, grupul oniric a fost respins de reprezentanți ai elitei care, inițial, îl încurajaseră, ca Al. Philippide, Virgil Teodorescu. „Adevărul este că nemulțumirea față de onirici nu a pornit de la literatura lor, ci de la manifestarea unora dintre ei în viața publică. La cina lui Miron Radu Paraschivescu, la adunările scriitoricești mai largi, cum a fost cea faimoasă întâlnire a tinerilor scriitori cu Ion Iliescu, în ipostaza sa de atunci de prim secretar al C.C. al U.T.C., un D. Țepeneag, un V. Ivănceanu puneau întrebări incomode, sfidătoare, care băteau mult dincolo de «estetic», îi atacau fără inhibare pe scriitorii oportuniști, unii dintre ei «clasici în viață».” [1, p. 4].

Leonid Dimov a continuat să promoveze estetica oniristă chiar și după destrămarea grupării. Oponent al dicteului automat [2, p. 24], stihuitor de primă clasă [3, p. 320], „magician” [4, p.30], maestru al stăpânirii limbii în toate articulațiile ei [5, p. 23], artizan superior, lucrând pe materialul febril și vaporos al visului [6, p. 24], exemplu cel mai coerent al fanteziei dictatoriale și al imaginației [7, p. 207], Leonid Dimov făcea declarația programatică: „Eu vreau să creez – trează fiind – un vis real. Visul oniricilor nu este subordonat dicteului automat, ci este o încercare de a ajunge la un nou clasicism.” [8, p. 31]. Într-o epocă și societate în care mulți poeți și scriitori români și-au compromis conștiința pentru a putea publica mai mult, Dimov s-a manifestat ca un nonconformist și a devenit unul dintre pușinii care au refuzat să laude regimul, fapt care l-a adus în atenția poliției secrete române – temuta Securitate. În consecință, criticii literari fie trebuiau să-l respingă, fie pur și simplu îl considerau prea excentric. Cu toate acestea, grație eforturilor lui Nicolae Manolescu, el a devenit un poet important al canonului postbelic.

Mihai Ungheanu observa la debutul poetului, în 1966, că în poezia lui „Concepția de arti-

zan e dublată de conștiința imensului progres tehnic al artei literare, al poeziei îndeosebi, și un astfel de artist nu poate aborda scrisul până nu epuizează o experiență artistică anterioară. El este un cunoscător de modalități, un mânuitor de maniere. Despre astfel de scriitori se poate spune, (...) *că n-ar putea exista fără un impunător șir de predecesori literari. O astfel de poezie începe să existe de aici înainte ca o suprapoezie a emoției precedente.*” [9, p. 147].

Eugen Simion spunea despre Leonid Dimov: „poetul are o estetică proprie ce stă la egală distanță față de fantasticul romantic și față de dicteul automat al suprarealiștilor”, fiind „unul din marii poeți de azi”, un „poet exemplar” [10, p. 28]. Poetul trasează o nouă direcție a poeziei. El descrie poezia veche ca nefiind capabilă de a demistifica realitatea, de a ajunge la adevăr, iar poezia modernă poate sparge această barieră. Elementele esențiale ale noii poezii și poeticii onirice sau „ca de vis” (comparație dedusă prin analogie, dar termenii nefiind omologi) sunt identificate și de Dumitru Țepeneag, promotor la fel de îndârjit al onirismului estetic: „Demersul său poetic poate părea la prima vedere destul de aproape de cel al suprarealiștilor. De fapt, onirismul dimovian se deosebește net de acesta, căci nu caută autenticitatea, ci structura, «legile visului» pentru a le transforma în poezie” [8, p. 102].

Poetul nu se dă drept modern sau modernist, ci tinde spre o personalitate omni-temporală, de tipul Goethe. Ca și Eugen Ionescu, Leonid Dimov stăpânește un teritoriu paralel lumii reale. Ca alternativă a trăirii poetice, ambii autori fac apel la luciditatea abstractă. Totuși poetul recunoaște limitele visului și, implicit, limitele poeziei sale. Poeziile lui nu sunt doar focuri de artificii, poetul știe să transforme banalul în lirism. Intenționând să camufleze ostilitatea din lumea cotidiană, trăirile dezolante ale eului liric, Leonid Dimov creează o atmosferă deosebită în poezii, recurgând la lexeme „noi”, rarissime, uneori chiar străine limbii române. Lumea neobișnuită și iluzorie din sfera visului este decorată cu obiecte de ordin material, din lumea reală. Funcția acestor po-

doabe este de a defuncționaliza tragicul. Astfel L. Dimov reușește să estetizeze tragicul, să îl reducă la pur fapt de artă. Dimov, „nu este doar un *poet artifex* și nu se limitează la condiția de dibaci mânător al artificiilor imagistice atunci când apelează la recuzita manierismului pentru a evada din realitate și a crea o supraréalitate onirică. La o primă lectură, poezia sa uluiește și încântă prin multitudinea de imagini neordinare, sclipitoare pe care le conține. Învăluind în mătásurile decorativului compensatoriu sensurile, această poezie reflectă încercarea omului modern de a găsi un spațiu sustras derizoriului sau social-politicului deranjant și de a releva, prin metaforă esența existenței” [11, p. 211].

Oniricul Dimov, care prelua din vise nu mai legitățile abstractului, scria: „Ne putem deci imagina o lume de paseri inteligente (...) Am fi putut avea aripi precum paserile și atunci am fi zburat. Am fi putut trăi în imponderabilitate și atunci levitația n-ar mai fi fost un fenomen oniric” [8, p. 126]. Nu visul în sine, ci doar simulacrul lui este baza noii producții de vise literare. Dana Dimitriu dovedește o înțelegere ireproșabilă a poeziei în discuție: „vocația unui joc de-a visul, joc declanșat în starea de trezie”, „luciditatea manevrează cu virtuozitate limbajul imaginilor onirice”, „poetul deține limbajul visului și notează în acest mod stările lui de veghe”, „cunoașterea prin vis” [12, p. 34]. Leonid Dimov este un virtuoz artist care știe să producă vise vapoase și palpante. Poetul reușește foarte bine în meșteșugirea prozodică scrupuloasă și exactă și în dirijarea jocului imaginației, ficțiunii poetice abstracte, sofisticate.

Din volumul de debut *Versuri* vedem că poetul nu se conformează direcției expresioniste, antiretorice specifice „generației pierdute” a anilor '60. Nu își îndreaptă atenția nici în sensul poeziei confesive, deși se influențează vădit din Barbu, Bacovia, Arghezi. În rândurile adunărilor scriitoricești, L. Dimov se bucură de o mare autoritate, făcând un elogiu Poetului la o Conferință a scriitorilor și punând în discuție problema arzătoare a situației omului de creație: „Poezia este unicul limbaj și ea sugerează, în afara bogăției cromatice, o mare rigoare formală. E ceea ce

a plăcut de la început unei critici literare exasperate de delirul verbal al poeziei tinere” [13, p. 32].

Spiritul liric dimovian este voluptos, exotic, mizând atât pe vocabulele pitorești luxoase, rarissime, cât și pe fanteziile derizoriului, ale spectaculosului. Găsim în poeziile dimoviene și note umoristice: „meduze roze găsite cu cimbru”. Aceste constatări permit să-l numim pe Leonid Dimov un poet al barocului românesc, fapt impus de Nicolae Manolescu, care menționa: „Lucidă și fantasmagorică, opera de meșteșugar opioman, bâlci al deșertăciunilor și al voluptăților, inepuizabilă lexical și monotonă stilistic, domestică și exotică, stăpânită de un duh balcanic, antonpannesc, în pofida istoriei și geografiei ei fără frontiere, poezia lui Leonid Dimov este una din cele mai vii expresii ale barocului din întreaga noastră literatură.” [14, p. 310].

Leonid Dimov este poetul manierist care construiește utopii grandioase, asemeni tuturor poezilor umoriști și joviali, dar în același timp enigmatici și melancolici.

Poetul are o viziune pluralistă asupra lumii, încercând să stabilească o relație inedită cu lucrurile din afară, ordonându-le într-un vis misterios, apoi talmăcind aceste reverii în poezii policrome, bogomilice, ce incită anumite bucurii la receptarea lor. Poetul e însă un pictor de vedenii oprite doar o clipa din mișcarea eternă, atât cât să li se pună în lumina splendorile complicate. Structural, poeziile sunt, toate, niște „desfașurări” (așa suna și un titlu semnificativ), aglomerări baroce, caleidoscopice, de obiecte eteroclite de o extremă varietate. În lumea poeziilor lui Dimov totul este neobișnuit. Obiectele strălucitoare și întâmplările misterioase, descrise într-un limbaj al jocurilor de cuvinte, deschid porțile unei lumi miraculoase. Culori de o paletă imensă de nuanțe sunt împletite cu sunete venite din univers. Însă creând o ficțiune imensă și extraordinară, poetul reușește să dirijeze foarte abil haosul imaginației sale. La fel, autorul reușește să împletească poezia cu epicul, grație faptului că este un maestru în arta versificației și un stăpân autoritar pe fanteziile, baladele, descripțiile extraordinarei sale imaginații. Dimov este cel care a repus literatura pe

locul binemeritat, reînviind în sufletul cititorului sentimentul că poezia este o artă muzicală. Capacitatea lui Dimov de a scoate în evidență farmecul lucrurilor ordinare, satisfac spiritele cele mai intelectuale.

Trăsătura caracteristică întregii poezii a lui Dimov este modalitatea de prezentare a miraculosului, a neobișnuitului în universul poemului, fără ca cititorul să fie pregătit în prealabil. În poemul *Stampă* regăsim o revărsare a viseilor, simbolizată de prinți cu obraji infectați de bube vechi, iviți din ceață: „Azi s-au ivit în ceață prinți frumoși/ Și bube vechi le scormone poemetii/ Să plângem de destin-le amar/ Când ră-tăcesc la noi după iubire”. Abundența lucrurilor simple dau impresia de irealitate.

Poetul proliferază amănuntele ospețelor copioase, ale banchetelor, ale tarabelor ce se clatină sub greutatea grămezilor de legume, ale pescăriilor și bălciurilor. De exemplu, cunoscuta poezie *Cina cu Marina*: „La creștete, masa imensă așteaptă,/ Cu câte-un tacâm sub lumina coaptă:/ Prelung, să tăiem pagurii aduși/ Din Africi, de cafri în frac și mănuși,/ Meduzele roze gătite cu cimbru/ Cu fructe de mare pe spată de zimbru,/ În sos ecumenic, anguile cu tic,/ Calmari îngropați, violet, în aspic”.

Intervenția imaginarului are rolul de a întrerupe descriția tumultuoasă. Intervine nota ironică degajând atmosfera gravă. Ca poet ludic, Dimov cultivă plăcerea gestului gratuit, a invenției libere angajând cele mai diverse registre ale imaginarului, de la miniatura delicată și desenul de maximă puritate, până la tulburarea grotescă a liniilor, de la feerie la coșmar: totul tinde spre altitudinea esteticului pur. Stilul concis amintește de Ion Barbu, însă imaginile cromatice sunt mai bogate, iar imaginile vizuale mai fastuoase la Leonid Dimov. De pildă, poezia *Destin cu bile*: „Rotunde, roșii, cu desen subțire,/ Ovale, verzi, cuprinse-n negre fire,/ Cu clopoței, cu ciucuri, cu lumini,/ Cu trandafiri pictați, cu flori de crin,/ Cu valsuri, cu parfum de liliac,/ Chineze, cu dragon și vârcolac,/ Franceze, cu perechi dansând gavote,/ Barbare, cu imagini vizigote”. Nu este nimic ieșit din comun, toate imaginile sunt reale, doar că raportul dintre ele este lipsit de ordine.

Peisajul dimovian este foarte divers. Panoramele sale au un aer exotic, luxuriant, de o spectaculoasă densitate de obiecte. Acest univers este transformat și proliferat permanent de forța metamorfozei. Autorul ceează aceste imagini doar pentru a delecta cititorul oferindu-i plăcerea pură de a contempla. L. Dimov are o predelecție specială pentru peisajele portuare. Agitația de pe chei este interminabilă. Acest univers liric este populat de fantome și obiecte pe care autorul le descrie într-o manieră elegiacă, melancolică. Poetul reînvie modul de viață demodat, lăsat uitării, care nu mai este actual. Universul miraculos al copilăriei inocente este restabilit într-un vis feeric. Eul liric resimte absența copilăriei, ducând dorul de locurile unde a crescut: bălciul cu peisajul său panoramic împânzit de vitrine și bazaruri.

Un sonet din volumul *A.B.C.* accentuează demersul complicat al poeziilor: „Nici un adânc privirea mea nu are/ De mă privesc în smalț prin inserare”. Deci privirea nu are adâncime, iar lucrurile sunt acoperite de smalț. În *Amin-tiri*, universul dimovian este acoperit de un fum cald: „Fum cald, peste vedenii ce te-nfășuri,/ Pătrunde-n tinda mea cu preșuri”. Smalțul, ceața, fumul sunt elemente ce fac parte din planuri diferite. Obiectele capătă strălucire datorită stratului de smalț, care însă acoperă esența lor. Privirea nu poate pătrunde în adâncul lucrurilor și atunci, pe retina ochiului, apare doar imaginația, închipuirea despre ceea ce este obiectul în esența lui. Percepția clară a obiectelor este împiedicată de ceață și de fum. Imaginea strălucitoare a obiectelor, privite prin fum și ceață, devine fluentă și misterioasă.

Criticul Eugen Simion vorbește despre *poetica sclipitorului* la L. Dimov, pornind de la ideea că ceea ce scânteiază simbolizează ceva, idee dedusă din poemul de final al volumului *La capăt*. Prin prisma fumului, norului sau a ceții, care nu-și pierde forța de a iradia, obiectele strălucitoare doar se deformează, se curbează, se îndoie la colțuri. După cum am menționat mai sus, preferințele poetului sunt *smalțul* („zmalțu-i orb”, „cum lucesc din zmalțuri, din bagale”), adică sclipitorul și *bălciul* (iarmarocul, baza-

rul, circul, bairamul), ce sunt asociate cu larma limbilor de după prăbușirea Turnului Babel. Această opinie este îndreptățită și de limbajul poeziilor împetrișate cu o sumedenie de cuvinte rarisime. Alexandru Piru, în studiul „Poezia românească contemporană” întocmește o listă destul de mare de vocabule selectate din volumele dimoviene: *carâmbi, corund, colebole, cuve, harengi, precesii, cerulee, pedunculat, submerse, astragale, nef, landșafturi, lumen, crov*, unele arhaice, iar cele mai multe inventate de poet. La fel, autorul recurge și la termeni: *geamparale, buluc, duium, tejghea, boccea de saltimbanc, burgurii hiperboreene*. Iureșul de cuvinte care săgetează prin mintea poetului creează impresia că sunt alese prin voia hazardului, doar cele care se potrivesc sonor, însă mesajul versului rămâne vid și absurd. Această scamatorie de cuvinte proliferază stilul parodic în creațiile lui Leonid Dimov, care totuși nu ne scutește să urmărim un fond serios în tot ceea ce pune pe hârtie poetul. Așa vede el societatea gureșă, risipind cuvinte goale, ce sună din coadă și este lipsită de orice seriozitate.

Pseudo-balada *Turnul Babel*, cea mai lungă creație din volumul *7 poeme*, are peste 600 versuri. Subiectul aparent cursiv oscilează din planul realului în planul imaginarului, de aceea este dificil de a reține firul evenimentelor. Leonid Dimov își desfășoară simțul plastic și puterea de invenție. Elementele materiale sunt observat de aproape, iar acesta dă culoare versurilor. *Turnul Babel* este reprezentarea alegorică a civilizațiilor risipite în veacurile trecute. Datorită limbajului, atmosfera de carnaval pare feerică. Poemul este original și nu are vreo notă de romantism. Mitul despre sfârșitul lumii și dispariția civilizațiilor, interpretat de cei mai mari poeți ai lumii ca o tragedie colosală, este, în viziunea lui Dimov, un haos de obiecte, unele doar imaginare care, după ce se adună, comunică, se risipesc în sclipiri fragmentare.

L. Dimov complică, schimbă relația între obiecte. Demersul său trebuie acceptat așa cum este, așa va fi înțeles mai ușor. Privirea catifelată a cititorului blând încearcă să dea o ordine, să potrivească lucrurile, dar greu străbate până la

esență din cauza superficialității conturului. Și atunci procesul devine invers, obiectele descrise în poezie ademenesc ochiul, absorb privirea prin ritmul poeziei, prin sonoritatea versurilor, prin perfecțiunea prozodiei. Se creează impresia că Dimov dorește să confere poeziei sale, pe lângă rolul estetic, unul soteriologic. Poezia salvează și lucrurile deteriorate de cotidian, dându-le valoare de simbol și nu trebuie privite doar ca elemente decorative. Dimov gândește că poezia își va recăpăta rolul demiurgic pe care îl avea în epoca romantică.

Un citat din Diogenes Laetios deschide volumul *Eleusis*, care conține poeme mai sumbre. Vocabulele rare se întâlnesc aici foarte des („ibis libric”, „coadă trilobată”, „digitigradă”). Este descrisă împărăția lui Hades într-un stil umoristic, prezentând duhurile prinse în activitate menajeră, ei spală rufe. Apoi motivele obișnuite ale poetului: plimbările pe acoperișuri, întâlnirile din tramvaiul 2 cu un monstru de sex femel care în volumul *Deschideri* sunt descrise ca „femele pangoline cu solzi de bronz opal”: „Departa, pe cupole, se scărpinau stinghere/ Femele pangoline cu solzi de bronz oval/ Și – hep – săreau în piață pe dale de opal.”

Mulți fie nu pătrund natura creației dimoviene, fie o înțeleg superficial, nerecunoscându-i originalitatea și tratându-l ca pe un poet controversat. Cu toate acestea toți sunt fascinați de poeziile sale și îl admiră pe creator, întrucât lumea poemelor lui este pătrunsă de un desen abstract, de un telecolaj cu noi convenții ludice, transmutat dintr-un alt real. Nici visul, nici realitatea nu sunt concrete, ci abstracte, făurite după un cod enigmatic și ispititor. Poezia lui Dimov este seducătoare, pentru că un cititor nu poate rezista unui creator liber. Onirismul leagă creatorul și lectorul său printr-o promisiune euristică. Pentru Leonid Dimov poezia se naște din încheierea unui pact între poezie și viață, între poezie și lume. Poetul distruge lumea pre-poetică și edifică o lume nouă, onirică, locuind în ea ca un demon ciudat, și proiectându-și imaginea de artist în tot felul de reprezentanți alegorici: *bufonul, saltimbancul, jonglerul, giuvaiergiul*, „omul cu paseri pe veșmânt” ș.a.m.d. Dimov

a abordat visul luat ca model abstract și nu ca sursă de creație, conducându-se după o poetică neo-onirică. Creând vise, autorul cuprinde întreg existențialul, pătrunzând el însuși în aceste lumi născocite, străine, chiar neomenești.

Realitatea și imaginarul devin două reprezentări ale liricii lui Leonid Dimov. Preferința pentru utilizarea imaginilor onirice este frecventă. Ele izvorăsc dintr-un haos și sunt surprinse chiar în momentul coagulării lor, apoi sunt dezlănțuite în lumea viselor. „Aceasta nu este o copie servilă, nu este filmarea unui vis..., dar din contra, investigarea imaginii reale prin această forță reactivă specifică visului, pentru a fi utilizată ca instrument de investigație până în momentul înființării – conform unei legislații de bună voie a autorului, într-un grup sintagmatic destinat să genereze în realitate o stare de vis pentru cititor”. [15, p. 316]

În încheiere se poate menționa faptul că Leonid Dimov a fost permanent în căutarea unui ferment al imaginației suficient de puternic încât să poată resuscita literatura română din strâmtoarea unei perioade întunecate a realismului socialist.

Poetul Leonid Dimov nu face decât să se joace cu lucrurile, cu cuvintele și cu ființele care sunt în disponibilitatea sa. Asemenea bufonului regelui, el încearcă să transforme angoasele existenței într-un joc fără sfârșit. El nu face parte din poezii care scriu poezie metafizică, dar el iubește să se joace pentru a distrage atenția, pentru a se situa în realitatea onirică. Poemele lui Dimov satisfac și spiritele mai dificile prin nota de intelectualitate și puterea de a sugera misterul lucrurilor simple.

Arta poetică dimoviană rezidă în limbajul artistic modelat de imaginarul oniric. Poezia lui este seducătoare, cu efect de surpriză, scrisă pentru plăcerea cititorului.

Referințe bibliografice:

1. Dimisianu, Gabriel. *Onirismul subversiv*. În: „România literară”, nr. 10/ 1992.
2. Soviany, Octavian. *Moștenirea oniricilor (I) - [Leonid Dimov, Dumitru Țepeneag, Momentul oniric. București: Cartea Românească, 1997]*. În: „Contemporanul – ideea europeană”, nr. 16, 1998.
3. Mincu, Dumitru. *Avangardiștii. Leonid Dimov*. În: „Mincu Dumitru. Scurtă istorie a literaturii române”. Vol. II. Perioada interbelică. Poezia contemporană. București: Ed. Iriana, 1995.
4. Ștefănescu, Alexandru. *La o nouă lectură: Leonid Dimov*. În: „România literară”, nr. 47, 1997.
5. Raicu, Lucian. *Guillaume și Administratorul (I) [Însemnări (fragmente) despre poetica românească de azi (1969-1989) – Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Mircea Ivănescu; Ana Blandiana, Leonid Dimov]*. În: „România literară”, nr.100, 1990.
6. Manolescu, Nicolae. *Onirismul bine temperat*. În: „România literară”, nr. 36, 1991.
7. Cistelean, Alexandru. *Dosar de receptare critică*. În: Mureșan Viorel, Ștefan Traian. Leonid Dimov. „Monografie, antologie contemporană, receptare critică”. [Fragment din: Al. Cistelean, Poezie și livresc. București: Cartea românească, 1987], Brașov: Ed. Aula, 2000.
8. Dimov, Leonid; Țepeneag, Dumitru. *Momentul oniric*. București: Cartea Românească, 1997.
9. Ungheanu, Mihai. *Arhipelag de semne*. București: Editura Cartea Românească, 1975;
10. Simion, Eugen. *Geometria visului*. În: „România literară”, nr. 4, 1974.
11. Țurcanu, Lucia. *Manierismul românesc. Manifestări și atitudini*. București: Cartier, 2015 ;
12. Dimitriu, Dana. *Mai aproape de vis vom fi*. În: „România literară”, nr. 4, 1974.
13. Simion, Eugen. *Scriitori români de azi*, Vol. III. București, Chișinău: Ed. David-Litera, 1998.
14. Dimov, Leonid. *Carte de vise*. Chișinău, 1997.
15. Dimov, Leonid; Țepeneag, Dumitru. *Onirismul estetic*. București: Editura Curtea Veche, 2007.